

Uit de oude doos

In het Christelijk Nationaal Weekblad "De Spiegel" stond in nummer 29 van 20 april 1957 het volgende artikel, geschreven door de Nunspeter kunstschilder Chris Ten Bruggen Kate:

Nòg is het er schilder achtig maar op de oude Veluwe gaat veel verdwijnen ...

Er wordt momenteel veel gesproken over de plaats, die de Veluwe in de toekomst ten opzichte van de "randstad Holland" in zal nemen. Wijze mannen in den lande spreken over "de tuin van het westen". Zij zien in gedachten de grote steden samengroeien tot één reusachtige wereldstad. De gemakkelijk te bereiken Veluwe zal van deze stad de speeltuin zijn, waar de bevolking kracht en gezondheid kan opdoen. Maar voor het zover is, zal men eerst een ander plan moeten opstellen, een plan om de Veluwe te redden ... !

De impressionistische schilders zijn nog steeds verrukt over de Veluwe.

Maar de gezellige boerenhuisjes, die zo goed in het landschap passen, moeten steeds meer plaats maken voor karakterloze eenheidswoningen ...

Willen wij de Veluwe blijven zien als een groots natuurmonument, dan zal er veel gedaan en nog meer nagelaten moeten worden. Neen, wij willen het niet hebben over de militaire oefeningen. Wij kunnen hieraan voorlopig immers toch niets doen. Bovendien blijkt de schade aan het natuurschoon toegebracht nog wel mee te vallen. De wonden genezen gelukkig weer snel; de natuur overwoekert de littekens. Binnen enkele jaren wringen zich weer jonge berken uit de aarde, waar de oude door tanks werden geveld. Bovendien doet de legerleiding veel om de schade zoveel mogelijk te beperken. Uren kan men dwalen door velden, bossen en zandverstuivingen zonder ook maar iets te bemerken van onze militaire paraatheid. Nog kan de vakantieganger over de gehele Veluwe ontelbare plekken vinden waar zelden of nooit menschen komen. Nee, er zijn andere, grotere gevaren die de Veluwe bedreigen en het landschap ontluisteren ...

Toen kwamen de schilders ...

Door de eeuwen heen lag de Vale Ouwe als een woeste, onvruchtbare zandplek op de Nederlandse landkaart. Een schoon, wild landschap met grillige wakels (jeneverbessen) op uitgestrekte heidevelden. Tussen de heuvels lagen kleine dorpen, die een primitieve boerenbevolking herbergden. Het waren voor een belangrijk deel keuterboertjes, die in schilderachtige plaggehutten woonden. Prachtig tekenden zich de oude schaapskooien af tegen de bewegelijke Hollandse luchten. Aan de bosranden leefden de stropers; ook zij hadden een karig bestaan. De postkoets hobbelde over stoffige zandwegen van dorp tot dorp en verwisselde hier en daar bij een herberg van paarden. De onherbergzame Veluwe bood een uitstekende schuilplaats aan allerlei gespuis, dat gezocht werd in de Hollandse steden.

Een sprookjeshuisje bij Nunspeet. Wie zou er honderd jaar geleden in gewoond hebben? Grietje-meue of Jouk-van Stientjes Gait? Lang zal het er wel niet meer staan ...

In deze woestenij leefden deze lieden betrekkelijk veilig. Maar langzamerhand kwamen er meer mensen, Diverse houtsoorten, die hier niet thuishoorden, werden geplant, maar in de bossen bleef voorlopig alles nog bij het oude, al was er het wilde zwijn door de intensieve jachten bijna uitgestorven, De wolf kwam 150 jaar geleden nog voor. In een aantrekkelijke, landelijke stijl, veelal Saksisch, groeiden de dorpen en gehuchten uit. Meer en meer verdwenen de plaggehutten.

Toen kwamen de schilders . . . Ja, het zijn de kunstenaars geweest, die vooral in de 19de eeuw de schoonheid van het Veluwse landschap ontdekten en daardoor de grootste propagandisten werden voor het vreemdelingenverkeer. Zij streken neer bij Wolfheze, Oosterbeek en Renkum, maar ook in het nog primitievere noorden: bij Nunspeet en bij Elspeet.

Overall bevolkten zij de dorpen om hun nieuwe visie op het landschap — het impressionisme vooral — uit te kunnen leven. Door hun winterexposities in de steden, word de Veluwe door de vakantieganger ontdekt, en nog steeds is dit toerisme in volle ontwikkeling ... Meer en meer werd „het wilt en byster landt” ontsloten. Het zich ontwikkelende verkeer was hiervan een der voornaamste oorzaken.

In vele plaatsen kwamen fabrieken tot stand om de arme bevolking te helpen. Maar na de tweede wereldoorlog ontwikkelde deze industrie zich zo sterk in bepaalde

gebieden, dat het gestelde doel voorbij werd gestreefd en de natuurminnaar zich ging afvragen waar dat heen ging ! "Meer produceren is onze kans" zei de minister, Zo ontstonden op het laatste stuk "woeste grond" van Nederland naast de vakantiecentra lelijke fabriekshallen. En in hun ijver om de industrie te steunen, vergaten vele kortzichtige bestuurders zelfs de fabrieken te camoufleren. Ondanks de ook op de Veluwe heersende woningnood, moet men thans van alle kanten nog arbeiders aantrekken om de Veluwse fabrieken te kunnen bevolken. In bekende toeristendorpen ontstaan thans monstrueuze woningwijken. Eenheidswoningen, economisch en praktisch, maar lelijk en karakterloos. "Voor hetzelfde geld zouden eenvoudige, landelijke huizen gebouwd kunnen worden, die aangepast zijn aan het Veluwse landschap", zei onlangs een bekend architect. Maar men heeft er blijkbaar geen oog voor.

De romantiek verdwijnt

De tijd van de plaggehutten, de eekschillers en de schaapskooien is voorbij. Ook de bewoner van de Veluwe heeft er recht op behoorlijk te wonen. Maar thans is men bezig het kind met het badwater weg te gooien ! De aardige boerderijtjes in Saksische trant gebouwd, worden afgebroken. Men zal alles moeten doen om er nog wat van te bewaren. Boerderijtjes, met een kostelijke "mooie kamer", met worst en spek onder "de wimme", met de gezellige heerd en de prachtige oude tegels. De oude tegels worden stukgeslagen en het burgerlijk bloemetjesbehang komt er voor in de plaats. De schouw gaat eruit en overal komen de afschuwelijke schoorsteentjes van glazuursteentjes, liefst asymmetrisch gezet. De smakeloosheid wint veld. De gezellige scheefgezakte hooibergen moeten het veld ruimen. De fabriek levert golfplaten om het hooi te dekken. Veel beter misschien, maar lelijk, ontzettend lelijk ...

De oude hooibergen zijn vaak zeer schilderachtig, maar de fabriek levert tegenwoordig staalconstructies, die misschien wel beter, maar zeker niet mooier zijn. En op de Veluwe wil het oog toch ook wat !

(Boerderij van de familie Berghuis aan de Waskolkweg 17 in Vierhouten, gesloopt in 1976, Red.)

De kleurige Veluwse drachten zijn bijna verdwenen. Op nog slechts enkele plaatsen kan men er van genieten. De flateuze dracht van vroeger moest het afleggen tegen meestal zwarte kleding. De oude wagens met hun sierlijke spiegels en de gezellige sjees zijn verdwenen op de bedrijfjes, evenals de prachtige, soms met de hand gesneden rekken voor de melkbussen. De witte paardjes op de deuren der schuren

geschilderd, kan men bijna niet meer vinden. Men kent er de betekenis niet meer van. Zelfs de eeuwenoude jeneverbessen, die, we zouden bijna zeggen, altijd op de Veluwe groeiden, zullen gaan verdwijnen als we niet oppassen, De romantiek, die de toerist nog altijd zoekt in het Veluwse land, is aan het sterven. De wakels zijn de laatste wachters. Nog staan er een aantal als de cipressen van onze golvende heide ... Jac. P. Thijsse, Jac. Gazenbeek, A. B. Wigman en enige anderen hebben hun waarschuwend stemmen hopelijk niet voor niets laten klinken. Op de "Hoge Veluwe" doet men alles om hen te beschermen en ook onze moderne bosbouwkundigen besteden meer en meer aandacht aan deze inheemse verschijning, die zulk een belangrijke plaats inneemt in de oeroude sagen van deze streek ...

We weten het, veel van hetgeen op de Veluwe verdwijnen gaat, bleef hier onvermeld. Maar veel ook is nog te herstellen. Ons volk moet weer wakker geschud worden voor hetgeen het nog bezit. Bij de kinderen moet weer liefde worden gewekt voor de eigen cultuur.

Nòg is "de tuin van randstad Holland" ongekend schoon, ondanks de afbraak. Tien-duizenden genieten er 's zomers van; voor honderdduizenden is er plaats genoeg. Nog burlt het edelhert in het herfstbos en bouwt de buizerd er zijn horst.

Overal elders in ons land kunnen we industrialiseren, maar laat ons de Veluwe behouden voor hetgeen ze is bestemd. Zij werd ontsloten voor de massa en het wild heeft zich wat dieper in de bossen teruggetrokken ...

Maar laten wij in dit gebied de decoratieve, kromgegroeide boom aan de bosrand laten staan. Hij is vaak mooier dan de rechte, ook al brengt deze laatste misschien meer geld in het laatje..

Het gaat tenslotte om het behoud van het laatste, grote brok romantiek in een harde, koude en zakelijke tijd.

CHRIS TEN BRUGGEN KATE.

Bron:

Christelijk Nationaal Weekblad De Spiegel nr. 29 20 april 1957 (foto's en artikel).